

Andreju Malniču v slovo

Nisem pričakoval, da bom povabilo uredništva *Razpotij* za sodelovanje, prvič uresničil s spominskim zapisom o pokojnem Andreju Malniču, etnologu, kustosu in direktorju Goriškega muzeja. V tem trenutku, ko je minil kak dan od njegove smrti, ne zmorem kaj več zapisati od kakega spomina na najina pogosta srečanja.

Spoznal sem ga v prvem obdobju delovanja demokratično izvoljene novogoriške občinske skupščine, katere člana sva bila vsak v svoji stranki. V mestoma dolgovezne skupščinske razprave, ki so se polagoma prilagajale demokratičnemu razmišljanju in bile obenem povračilno jezljive, je Andrej Malnič s svojo besedo vnašal vedrino, duhovitost, in kar je najvažnejše, zdravo pamet. Potem naju je močno zbližalo njegovo službovanje v Goriškem muzeju (od 1992), kjer je sprva vestno in tenkočutno urejal muzejsko knjižnico, a je pri tem razmišljal, da je njegovo osnovno delovanje predvsem na polju etnologije in njenega vključevanja v delo sodobnega muzeja. Izmenjala sva si veliko strokovnih pogledov in opozarjala na kako obojestransko izkušnjo. Andrej, rojen v času (1961), ko sem svoj univerzitetni študij zaključeval, je bil že močno prežet z novimi teoretičnimi zasnovami in spoznanji (sociologija, antropologija, multikulturalnost, nova zgodovina itd.), ki jih moja generacija, še vedno pod vplivom pozitivistične metode, ni še dojela in povsem prevzela. Zato je bil tudi Andrejev esej *Dula vas? ...A Gorizza (Problemi 1988, št. 4)* zame presenetljiv in zgodnje razkritje njegovega raziskovalnega kreda. Ko se sedaj, zaradi Andrejeve smrti, ponovno vračam k temu spisu, lahko le dodam, da je v tem svojem prvem daljšem in objavljenem besedilu zelo jasno začrtal smer svoje ustvarjalnosti, smer, ki ji je sledil do prerane smrti. V naslovu eseja se je v furlanščini vpraševal in si odgovarjal: »Kam greš? ... V Gorico.« S tem je opozarjal na Goriško in Gorico kot obmejni prostor, ne njegovo zapleteno zgodovino in zlasti na mesto Gorica v luči slovenskega »nacionalnega brambovstva«. Pri tem so mu bila izhodišča literarni besedili Gregorčičeva oda *Soči* in predvsem Pregljeva novela *Matkova Tina*. Da bi pokazal na ideološko različnost dveh piscev je vključil v analizo še delo Alojza Remca o velikem tolminskem punktu. Malnič je želel prikazati skozi zgodovino na obstoj dveh Goric, in sicer v podobi gospodarskega centra (»križišče svobodnega pretoka ljudi in blaga«) ter uradnega središča. Gorica je za Slovence bila tudi »sveto mesto« (obglavljenje tolminskih puntarjev) zato tudi »naša Gorica«. Bila pa je tudi »žrtev«, ko so jo Slovenci zaradi »poloma« programa Zedinjene Slovenije leta 1918 izgubili. S tem v zvezi je tudi problematiziral nastanek Nove Gorice, ki da ni bila zgrajena zgolj po politični odločitvi, saj sodi njen začetek genetsko »v čas formiranja slovenske nacionalne zavesti«; pisatelj Marjan Rožanc je to Malničevo razmišljanje napačno razumel kot »groteskno šalo« (*Manihejska kronika*, 1990, str. 168).

Problematika obmejne dežele in njenega jezikovno ter narodnostno mešanega središča, ki jo je nakazal leta 1988 Andrej Malnič, je bila odločilno vodilo njegovega strokovnega delovanja pa tudi poseganja v javne aktualne in politične diskusije. Svojih izvirnih zamisli, žal, ni več pojasnjeval ali dograjeval v kaki daljši razpravi, pač pa jih je potrjeval z delom predvsem na muzejskem področju. Temeljno poglavje njegovega strokovnega dela je bila potemtakem slovenska zgodovinska in obmejna dežela Goriška. Nekakšno podpoglavje s posebnim navdihom pa je bilo prikazovanje življenja tik ob

jezikovni, narodnostni in državni meji. Te prikaze je s pomočjo svojih sodelavcev uresničeval v italijansko-jugoslovanski državni meji posvečenih muzejskih zbirkah (novogoriška železniška postaja, Vrtojba, Miren), žal, da je še en tak prikaz (Pristava) prekinila njegova smrt. Tik pred boleznijo, ki ga je prizadela konec novembra 2012, si je Goriški muzej toliko prostorsko opomogel, da bi lahko začel uresničevati muzejski prikaz Goriške skozi zgodovino. Svojim naslednikom je tako Malnič zapustil realizacijo pomembne naloge, z močnimi prvinami »nacionalnega brambovstva.« Andrej Malnič pa je imel še eno raziskovalno podpoglavje in sicer vinarstvo na Slovenskem. O tem je mnogo vedel, toda velik del tega znanja ni zaživel v kaki objavi.

Za muzejsko delo Andreja Malniča je značilna iskrivost, simboličnost, originalnost in preseganje stereotipov. Najbolj značilem primer je zagotovo njegov predlog ureditve »narodnoobrambnega« stolpa na Cerju, naslovil ga je »Pod svobodnimi zvezdami.« Snovalcem ureditve pa Andrejeva zamisel, polna simbolične govornice, ni bila po volji in ohranili so raje koncept tiste muzejske komunikacije, ki jo je čas prerasel.

V časnikarskem pogovoru je Nace Novak zapisal, da je Andrej Malnič »skoz in skoz« Goričan. To seveda ne pomeni, da je bil glasnik tiste »regionalne ideolatrije«, ki jo je našel pri Simonu Gregorčiču. Pesnik se je namreč moral zaradi pritiskov nemškega in italijanskega ekspansionizma braniti tudi z neokrnjeno slovensko kmečkostjo. Andrej je živel v drugačnih časih, ko je regionalna ideolatrija postala odgovor slovenskega obrobja na centralizem slovenskega središča. V javnosti je večkrat javno nastopal kot nasprotnik »koridorskega« razvoja Slovenije na osi Maribor–Ljubljana–Koper, ker je to posrednim potom pomenilo »sistematično demontažo Nove Gorice.« Tako odmikanje goriškega prostora in s tem manjšanje vsestranskega vpliva na razvoj slovenske celote je posredno pomenilo tudi rahlanje vezi s Slovenci v Italiji, zlasti na Goriškem. Za Andreja Malniča sta bila Gorica in Nova Gorica mnogo več kot le enotni slovenski kulturni prostor. Pri tem pa ni pozabil na odnose z večinskim narodom, s katerim da živijo Slovenci v matici pogostokrat drug mimo drugega, vsak v svojem svetu in menil: »To bo preseženo takrat, ko ne bo več informacijskih blokad, ko bomo vsi vsaj pasivno obvladali jezik našega soseda, da ga bomo zlahka razumeli brez pomoči prevajalca« (*Novi glas*, 6. 10. 2011). Tako je govoril lahko le človek, ki je živel z mejo, jo razumel in poznal do potankosti, tudi zaradi izkušenj iz zgodovine, mnoge možnosti sožitvenih razmerij.

Branko Marušič

V Solkanu, 8. avgusta 2013